

ARCHITECTURALE VORMING DERDE GRAAD KSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2013/7841/033
(vervangt D/2011/7841/050 met ingang van 1 september 2013)

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

Lessentabel	3
1 Beginsituatie.....	4
1.1 Kiezen voor de derde graad Architecturale vorming.....	4
1.2 Beginsituatie	4
2 Algemene doelstellingen	5
2.1 Inleiding	5
2.2 Algemene doelstellingen	5
3 Algemene pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen	6
3.1 Het leerplan	6
3.2 De opdrachten.....	6
3.3 Het atelier	6
3.4 De begeleiding	7
3.5 De geïntegreerde proef	7
4 Leerplandoelstellingen en didactische wenken	8
4.1 Architecturale vorming (KV Architecturale vorming)	8
4.2 Kunstinitiatie (KV Kunstinitiatie)	13
5 Minimale materiële vereisten.....	16
6 Evalueren.....	17
6.1 Evalueren conform de visie op onderwijs.....	17
6.2 Hoe evalueren?	17
7 Leerplanwerking.....	19
8 Bibliografie	20

Lessentabel

Zie website VVKSO bij lessentabellen

1 Beginsituatie

1.1 Kiezen voor de derde graad Architecturale vorming

De derde graad Architecturale vorming richt zich tot leerlingen:

- met een uitgesproken belangstelling voor architectuur, vormgeving en cultuur;
- die een bewuste keuze maken om langs architecturale vorming tot een persoonlijk denken, voelen en handelen te komen;
- die kiezen voor een ruim pakket algemene vorming (natuurwetenschappen, talen en wiskunde).

Enkele belangrijke attitudes om het kunstonderwijs te kunnen volgen zijn: een kritische scheppende en verbeeldende ingesteldheid, het streven naar authenticiteit, een doordachte en methodische aanpak en zelfwerkzaamheid.

1.2 Beginsituatie

De leerlingengroep is meestal vrij heterogeen:

- leerlingen stromen in via de tweede graad Beeldende en architecturale vorming kso. Deze leerlingen hebben al attitudes, kennis en vaardigheden verworven op het gebied van:
 - het verwerven van een onderzoekende, verkennende, experimentele en creatieve beeldende ingesteldheid;
 - gericht en geconcentreerd leren waarnemen en die waarneming beschrijven en een beeldende, teken- en vormtaal;
 - het ontwikkelen van het ruimtelijk, tactiel en visueel bewustzijn en vermogen;
 - onderzoekend leren, procesmatig werken en zich documenteren;
 - het ontwikkelen van een persoonlijke benadering bij het oplossen van gestelde problemen;
 - het ontdekken van materiële en spirituele aspecten eigen aan de ruimte en het beeldende;
 - het op analytische en synthetische wijze beschrijven van inhoud, vorm, karakter en andere referentiekaders via een aan inhoud, proces, materiaal en techniek eigen begrippenkader en correcte woordenschat;
 - op een sensitieve, eerlijke en persoonlijke wijze reflecteren en communiceren over het eigen werk en dat van anderen;
 - het ontwikkelen van een kritische ingesteldheid en interesse voor de maatschappelijke en culturele activiteit.
- leerlingen stromen in uit andere studierichtingen en/of onderwijsvormen of volg(d)en deeltijds kunstonderwijs. De leerlingen kunnen indien nodig bijgewerkt worden via inhaallessen en/of een gedifferentieerde aanpak.

2 Algemene doelstellingen

2.1 Inleiding

De algemene doelstellingen en leerplandoelstellingen bieden een kader voor de architecturale activiteiten in deze studierichting zonder deze vast te leggen. De doelstellingen laten ruimte voor een dynamische en creatieve aanpak van de leraar, voor overleg tussen de leraar en de leerling, voor een "samen op zoek gaan". Het vormingsproces beoogt het ontwikkelen van een architecturale, creatieve, individuele, intuïtieve en schepende intelligentie en vermogen.

Architecturale vorming draagt bij tot het algemeen vormende en nodigt leerlingen uit te werken op een zeker abstractieniveau. Het draagt bij tot een fundamentele denk- en attitudevorming. Bij het verwerven van architecturale kennis en ontwerpmethoden ontwikkelen leerlingen meer algemene denkmethodes (zoals het synthetiseren, het analyseren, het hanteren van begrippen zoals leesbaarheid, complexiteit, eenheid... en het procesmatig werken) en attitudes (zoals het opbouwen van vertrouwen en eigen kunnen, doorzettingsvermogen en kritische zin).

Bij het oplossen van problemen verwerven leerlingen vaardigheden en strategieën die breder toepasbaar zijn. Via de insteek van architecturale vorming genereer je bij deze leerlingen een transfer naar algemene zelfontplooiing.

In deze richting krijgt architecturale vorming een belangrijke vormingsrol toebedeeld. De vorming is niet alleen gericht op een brede kijk op architectuur en kunst in het algemeen, maar wil een basis leggen voor vervolgstudies in het hoger kunstonderwijs, het universitair onderwijs ... en dat in studierichtingen zoals architectuur, interieurarchitectuur, productontwikkeling ...

2.2 Algemene doelstellingen

De volgorde van de doelen geven geen volgorde van belangrijkheid aan en ook geen chronologie.

- 1 Ontwikkelen van een ruimtelijke vormtaal.
- 2 Bestuderen van de architecturale ruimte door:
 - het scheppend, creatief bezig te zijn met architecturale vormelementen;
 - het analyseren van architecturale ruimten van vroeger en nu, zodat een architecturaal denken en een denken over architectuur ontwikkeld worden.
- 3 De architecturale ruimte benaderen en beleven als een waardevol cultureel object, als beeld en expressie, gekoppeld aan een inhoud.
- 4 Belangstelling voor de kunst en het kunstgebeuren wekken en de behoefte om met kunst om te gaan ontwikkelen.
- 5 Een verscheiden affectief, cognitief en sensitief referentiekader hanteren.
- 6 Het eigen werk, de eigen ideeën en de beeldtaal in de omgeving leren confronteren met en plaatsen in de wereld van kunst, cultuur, kunsttheorie en kunstbeschouwing.
- 7 In het proces van argumenteren en het bespreken van de kwaliteit van een ontwerp bijdragen tot het verwerven van een kritische houding ten aanzien van het eigen denken, voelen en handelen.
- 8 Een taal leren om een ontwerp te verduidelijken en te argumenteren.
- 9 Kritiek leren begrijpen en verwerken.
- 10 Argumenteren over en bevragen van het eigen ontwerp in een correct taalgebruik.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

3.1 Het leerplan

Het leerplan is geen strak te volgen schema. Het is een kader voor de artistieke activiteiten zonder die vast te leggen, een beschrijving van de contouren, dat de mogelijkheid biedt om architecturale vorming en kunstinitiatie in te vullen.

De leerplandoelstellingen en didactische wenken zijn ingedeeld volgens twee vakgebieden:

- Architecturale vorming (hoofdstuk 4.1);
- Kunstinitiatie (hoofdstuk 4.2).

Architecturale vorming en Kunstinitiatie kunnen al dan niet geïntegreerd of in verschillende vakdomeinen aangeboden worden.

3.2 De opdrachten

De doelstellingen worden bereikt via opdrachten die een uitdaging bevatten. Tijdens het uitvoeren van de opdrachten ontwikkelt de leerling zijn sensitiviteit en groeit hij op persoonlijke wijze in competentie: in vaardigheid, kennis en attitude. Die groei maakt deel uit van zijn wordingsproces en is zo onlosmakelijk verbonden met zijn groei als mens.

Opdrachten zijn zowel gericht op het realiseren van specifieke doelstellingen uit de vakgebieden als op het realiseren van doelstellingen over de vakgebieden heen. De opdrachten worden in groep voorbereid en geëvalueerd door een lerarenteam dat bestaat uit vakspecialisten.

Een opdracht

- is haalbaar qua moeilijkheidsgraad en sluit aan op wat verworven is.
- bevat uitdagende en nieuwe inhoudelijke en vormelijke elementen.
- heeft een bevragend karakter en zet aan tot onderzoek en studie.
- sluit aan bij de persoonlijke interesses en leefwereld van de leerling.
- laat ruimte voor intuïtieve, spontane en individueel gestuurde processen.
- is soms begrensd en soms open wat materiaalgebruik en techniek betreft.
- zet er geregeld toe aan verbanden te leggen tussen de eigen werkzaamheden, het maatschappelijk en cultuurhistorisch gebeuren en kunst.
- speelt geregeld in op actuele gebeurtenissen.
- kan kaderen in vakoverschrijdend thematisch werk. Bij vakoverschrijdende projectwerking wordt het lessenrooster gedurende een bepaalde tijd doorbroken of wordt er thematisch gewerkt binnen het bestaand rooster.
- kan geheel of gedeeltelijk gerealiseerd worden op buitenschoolse locaties zoals tentoonstellingen, musea, culturele evenementen en tijdens uitstappen of studiereizen.

3.3 Het atelier

De school bepaalt de infrastructurele ordening waarbinnen de opdrachten gerealiseerd worden. Hierbij kan de school zich laten leiden door de eigen visie, traditie en specifieke competenties van de leraren. De realisatie van het leerplan in een of verschillende vaklokalen/ateliers is een belangrijk aandachtspunt aangezien dit het organogram is waarbinnen de leerling op een flexibele wijze de opdrachten moet kunnen realiseren en de doelstellingen moet bereiken.

Het vormingsproces (i.v.m. attitudes en denkvermogen) van de leerling staat niet los van de sociale context van de klas. Door onderling overleg, het samenwerken in de ateliers, het bespreken van elkaars werk, het voorstellen van het eigen werk, het verwoorden van hun denkproces ... wordt zowel rechtstreeks als onrechtstreeks bijgedragen tot de vorming van sociale vaardigheden.

3.4 De begeleiding

De leerling wordt begeleid in het ontdekken en ontwikkelen van zijn talenten, in zijn ontwikkeling als persoon en als deelnemer aan het culturele en maatschappelijke gebeuren. De klemtoon ligt op individuele begeleiding. Voor de meeste probleemstellingen in dit leerplan is er meer dan een oplossing mogelijk.

Het is de taak van de leerling om uit vele mogelijkheden tot een creatieve, kunstzinnige en persoonlijke oplossing te komen voor een twee- en driedimensionale vraagstelling in de context van Architecturale vorming. De wijze waarop de leerling als individu zijn creatief proces stuurt tijdens het tot stand komen van het eindresultaat is minstens even belangrijk als het eindresultaat / eindproduct zelf.

De begeleiding bestaat erin dat je de leerling bijstaat bij het zelfstandig leren sturen van zijn leerproces. Een leerproces dat, in de context van deze studierichting, niet eindigt op het einde van de derde graad. Zelfs niet na het hoger onderwijs. Na zijn "schoolloopbaan" moet de leerling als volwassene in staat zijn verder richting en voortgang te geven aan zijn studie, met de ruimtelijke problemen waarmee hij wordt geconfronteerd als uitgangspunt.

3.5 De geïntegreerde proef

De geïntegreerde proef heeft tot doel de mate waarin de leerling de beoogde algemene doelstellingen heeft verworven (alle of een deel ervan) op een synthetische en realiteitsgebonden wijze te toetsen. Die proef moet tijdens het tweede leerjaar van de derde graad Architecturale vorming gerealiseerd worden. Het concept, de opdracht en de realisatie van de proef moeten van bij het begin van dit tweede leerjaar voldoende aandacht krijgen.

4 Leerplandoelstellingen en didactische wenken

4.1 Architecturale vorming (KV Architecturale vorming)

In Architecturale vorming wordt de leerling geïnitieerd in het ontwerpen, in het kunstzinnig denken en procesmatig ontwikkelen. In Architecturale vorming wordt de leerling ook geïnitieerd in het ruimtelijk vormgeven en in het voorstellen van de ruimte. Het uitvoeren van een aantal abstract geformuleerde opdrachten en de studie, het hercreëren van bestaande plaatsen zijn beide middelen om de groei van de leerling als persoon te bewerkstelligen.

Leestip

De volgorde van de doelen is niet zo dat er een chronologie in zit, of dat er aangegeven wordt dat de bovenste doelen de belangrijkste zijn.

LEERPLANDOELLEN

De leerling

- 1(*) is bereid verantwoord te leren denken en handelen vanuit een breed (divergent) spectrum binnen de opdrachten en in het kader van de architecturale vorming.
- 2 ontwerpt exterieur (volume), interieur (ruimte) en voorwerpen als uitdrukking van een persoonlijk antwoord op vooropgestelde of zelf geformuleerde eisen.
- 3 leert de architecturale ruimte benaderen en beleven als een waardevol cultureel object, als beeld en expressie, gekoppeld aan een inhoud.
- 4 onderzoekt en hanteert bij het ruimtelijk vormgeven:
 - de vormelementen in relatie tot inhoud, functie en constructie;
 - de samenhang en verbanden van de vormelementen (syntaxis);
 - de betekenis van de vormtaal (semantiek);
 - esthetische aspecten van de vormtaal en de beeldende middelen;
 - de omgeving waar het project moet komen.

De vormelementen zijn:

- met 0 dimensies: punt;
- met 1 dimensie: lijn;
- met 2 dimensies: vlak;
- met 3 dimensies: lichaam en ruimte.

Er ontstaan topologische, geometrische en formele relaties:

Topologische relaties waar elementen een welbepaalde plaats ten opzichte van elkaar innemen:

- nabijheid: groepering of verspreiding;
- combinaties: optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling;
- openheid of geslotenheid.

Bij de *geometrische* relaties: middelen van ordening zijn de plaatsing van de vormelementen ten opzichte van:

- een punt,
- een lijn,
- een systeem van lijnen,
- of een vlak (bv. spiegel).

Ordering zoals een axiale, parallelle, modulaire, gecentraliseerde en radiale ordening.

Formele relaties: verbanden tussen de elementen wat hun specifieke vorm, grootte en richting betreft. Vergelijk elementen zoals:

- de lengtes (verhoudingen),
- hoeken
- kromtestralen van de onderdelen zoals: gelijkheid, afwijking, variatie, gradatie, contrast, overwicht.

5 leert procesmatig te werken volgens deels of volledig opgelegde methoden:

- werkt procesmatig aan verschillende opdrachten: dit kan door het oriënteren op de opdracht, de opdracht voor te bereiden, de opdracht uit te voeren en op de opdracht te reflecteren.
- realiseert via diverse ontwerpmethodes (inclusief via digitale weg) ruimtelijk werk zoals:
 - scheve projecties: isometrie, axonometrie.
 - doorboringen van rechten, vlakken en lichamen in horizontale en verticale stand, afknottingen en kegelsneden.
- gebruikt daarbij basisbegrippen van:
 - lijnperspectief van rechten, vlakken en lichamen met 1 en 2 vluchtpunten.
 - de schaduwleer bij prisma, piramide en cilinder.

6 maakt diverse schetsen zoals ideeënschets, waarnemingsschets en opmetingsschets met technieken zoals:

- tweedimensionale schets (parallelprojectie);
- driedimensionale schets (perspectief);
- werken met potlood, pen, viltstift, balpen ...

7 maakt werkmaquettes en presentatiemaquettes met diverse materialen en technieken zoals:

- technieken: verspanen, opbouwen en verbinden;
- materialen: klei, gips, karton, hout, metaal, polystyreen, perspex ...

8 onderzoekt en hanteert diverse technieken op gebied van voorstelling, materialen en techniek, zowel bij de beginsituatie als tijdens het proces.

9 hanteert bij het resultaat diverse presentatie en grafische communicatiemiddelen zoals:

- opwerken van tekeningen met: kleur (potlood, krijt, marker, verf ...), folie, raster, schaduw;
- collages;
- foto, film en video;
- teksten.

10 leert de geëigende planvoorstellingen (plannen, doorsneden, aanzichten ...) lezen en daardoor het gebouwde volume bekijken als de getuigenis van een creatief denkproces, als een ruimtelijk lichaam dat vorm geeft aan een specifieke functionele inhoud en dat bovendien tijdsgebonden en cultureel bepaald is.

11 tekent plannen met diverse tekenapparatuur (inclusief digitaal) en hanteert conventies: tekenen met geschikte tekeninstrumenten zoals potlood, pen, viltstift, parallellat, tekenapparaat, computer en software ...

12 onderzoekt en hanteert diverse projectiemethoden.

13 analyseert realisaties uit de wereld van de architectuur om het architecturaal denken, het denken over architectuur en een persoonlijke vormtaal te ontwikkelen.

Die realisaties

- vertegenwoordigen verschillende sociale, culturele en historische contexten;
 - belichten uiteenlopende interpretaties van diverse deelaspecten van de architecturale ruimte;
 - worden zowel in de totaliteit als in een of meer deelaspecten ervan bestudeerd.
- in relatie tot de functie (functieanalyse):

Als fysisch milieu

De fysische controle: onder andere bescherming van activiteiten ten opzichte van de omgeving, situering, klimaat ...

De functionele structuur zoals relaties tussen :

- de activiteiten onderling;
- de activiteiten en de ruimte (grootte, vorm, plaatsing);
- de activiteiten en de omgeving (functionele niveaus).

Als sociaal milieu

Relatie tussen de architecturale ruimte en de menselijke interacties, levenswijzen ...

Als cultureel milieu

Relaties tussen de architecturale ruimte en culturele thema's (filosofische, politieke, economische ...).

- in relatie tot de omgeving
- in relatie tot de vorm (vormanalyse):

Vormanalyse met inbegrip van vormelementen zoals:

- massa of bouwvolume;
- ruimte: binnen-, tussen- en buitenruimte;
- begrenzing: wand, vloer, plafond;
- verhoudingen.

De analyse omvat het onderscheiden van architecturale vormelementen zoals:

- hun plaats, richting en grootte;
- hun topologische relaties;
- hun geometrische relaties;
- hun formele relaties;
- hun relaties met licht, kleur, textuur en materiaal.

- in relatie tot de constructie (constructieanalyse);
Via de studie van:
 - elementaire constructieve elementen zoals de wand, de kolom, de boog, de balk, de plaat ...
 - elementaire constructiesystemen zoals skeletbouw, massiefbouw, overspannende, overkragende en hangende constructies;
 - elementaire constructieprincipes zoals enkelvoudige en samengestelde wanden, vloeren, daken;
 - materiaaleigenschappen: constructiemateriaal, bekledingsmateriaal, bepalend voor vorm en uitzicht,
 - elementen zoals structuur, textuur, kleur, transparantie, reflectie, warm - koud ...
- in relatie tot de semantiek: zoals semantische relaties van causaliteit, structurele gelijkvormigheid en overeenkomst.

(*): attitude

DIDACTISCHE WENKEN

- Er is ook een attitude opgenomen waaraan in het vak architecturale vorming heel wat aandacht besteed kan worden. (doel 1)
- Bij deze wenken vind je enkele ideeën en mogelijkheden voor aanpak.
 - Bij de **ruimtelijke vormgeving** maken de leerlingen zich meester van de vormtaal door een aantal opdrachten uit te voeren. Deze opdrachten moeten enerzijds duidelijk zijn en anderzijds de vrijheid bieden voor meerduidige en persoonlijke invulling door de leerling.
 - De **vormtaal van de architectuur** bevat componenten die je ook terugvindt in andere talen zoals de literatuur, de poëzie, de muziek en de dans: de elementen, de syntaxis, de semantiek, de esthetiek.
 - Een **vormelement** (van een hogere dimensie) wordt bepaald door de juiste plaats, richting en grootte van zijn grenzen (van een lagere dimensie) en bestaat pas als het een bepaalde plaats, richting en grootte in het omringende veld (achtergrond of ruimte) inneemt.

Er ontstaan topologische relaties omdat elementen een welbepaalde plaats ten opzichte van elkaar innemen.

Geometrische relaties worden bereikt door topologische relaties tussen de vormelementen een meetbare component (afstand) mee te geven. Zo ontstaat er orde en structuur.

Formele relaties worden bereikt wanneer ook verbanden tussen de elementen gelegd worden wat hun specifieke vorm, grootte en richting betreft.

- **De syntaxis**

De syntaxis bestudeert op een redelijk objectieve wijze de manier waarop de vormelementen verschijnen en hun onderlinge relaties.

De formele syntaxis van een bepaald werk is meestal complex en rijk: men kan de vormelementen en de relaties ertussen op verschillende niveaus terugvinden met dikwijls een hiërarchische structuur.

- **De semantiek**

Semantiek bestudeert de betekenis van vormelijke taal. Semantiek legt relaties tussen de vorm, het milieu, de functie, de constructie en het materiaal. Het is zeker niet de bedoeling dat opdrachten gegeven worden waar al deze componenten samen aan bod komen. Wel mogen de leerlingen de hechte band tussen vorm, milieu en techniek nooit uit het oog verliezen.

- **De esthetiek**

De esthetiek bestudeert de schoonheid. Schoonheid is een abstract begrip dat thuishoort in de geestelijke, filosofische wereld en is zeer moeilijk te duiden. Ze kan allerlei psychologische, sociologische en zelfs functionele implicaties hebben. Elke kunstuiting, elk tijdvak heeft een eigen schoonheidsideaal.

Esthetiek wordt als algemene menselijke waarde best benaderd vanuit een aantal menselijke capaciteiten:

- het verstand om tot een (geometrische en soms zelfs algebraïsche) ordening te komen; het gevoel om de opdracht te interpreteren en om de vormen een emotionele geladenheid mee te geven zodat ze kunnen ontroeren;
- de intuïtie om de algemeen geldende onderlinge wetten (zoals polariteit, intensivering en economie rechtstreeks te kunnen verbeelden, in beelden te zien;
- de wil om deze beelden rechtstreeks en met de nodige kracht uit te beelden, tot expressie te brengen.

Vormen zijn meer dan vormen zonder meer, meer dan de afbakening van neutrale materie of neutrale ruimte. De vormen zijn tegelijkertijd beelden. En beelden zijn de expressie, de uitbeelding van inhouden, van ideeën, van waarden, van intenties, van visies. Vormgeving bevindt zich in het gebied van de menselijke geest met zijn onpeilbare diepte.

- Bij **architecturaal tekenen** zijn de middelen eigen aan de opdracht en/of de creativiteit van de leerling.

De middelen zijn zowel beeldend als verbaal en zijn geen doel op zich. Uiteraard zal het analyseren en hanteren van een aantal technieken nodig zijn, maar het zal steeds worden geïntegreerd in een bepaalde opdracht.

Middelen eigen aan de architecturale vorming in de derde graad zijn: bouwkundig tekenen, wetenschappelijk tekenen, schetsen, maquette maken, presenteren en andere communicatiemiddelen hanteren.

- **Overleg en samenwerking** tussen een beperkt aantal vakleraren is noodzakelijk.

Zowel de opdracht, het proces als het eindresultaat worden geregeld samen besproken. Je zorgt ervoor dat alle leerlingen aan bod komen zodat ze op deze wijze leren openstaan voor andere meningen en de eigen mening leren communiceren.

Geestdrift, overtuiging, eerlijkheid, wederzijds respect, pedagogisch-didactische onderlegdheid en vakkennis van de leraar zijn belangrijk. Het bezielende woord en het persoonlijke en artistieke voorleefgedrag van de leraren spelen een belangrijke rol in het groeiproces van de leerling.

- **Technieken** kunnen toepassen, zijn geen doel op zich, maar een middel om zich artistiek te ontplooiën.
- De wereld van de kunst bestaat ook **buiten de muren van het atelier**. Lessen op locatie, buiten de schoolgebouwen, bezoek aan tentoonstellingen, studiereizen kunnen een meerwaarde zijn, maar vragen eveneens een degelijke voorbereiding. Deze activiteiten kunnen in overleg met de collega's kunstvakken en algemene vakken voorbereid worden.
- Werk bij **architectuuranalyse** samen met de collega's ruimtelijke vormgeving, kunstinitiatie, kunstgeschiedenis ...

Bij architectuuranalyse mag de theoretische benadering van de architecturale ruimte de praktische aard ervan niet in het gedrang brengen: analyseren wil ook zeggen: opmeten, schetsen, fotograferen, bezoeken, opzoeken, grafische verwerken, maquettes maken ...

- Het belang van een **creatieve basishouding**

Logisch en conventioneel denken leidt tot logische en conventionele oplossingen. Vele leerlingen zijn dan ook geneigd om oplossingen te zoeken die al in normen, codes of geheugens vastliggen. Om oorspronkelijke oplossingen voor gegeven problemen te scheppen is een **creatieve basishouding** van enorm belang in deze studierichting. Dit veronderstelt het zoeken naar alternatieven en het leggen van niet voor de hand liggende verbanden. Een creatieve basishouding kun je enkel ontwikkelen door sterk bij de problemen betrokken te zijn, door alle delen op alle mogelijke en onmogelijke manieren te schikken en te herschikken en door denkblokkades op te ruimen tot de uiteindelijke oplossing zich aandient. Als leraar heb je ook de taak om attitudes van betrokkenheid, doorzetting en openheid doelbewust te stimuleren om de creativiteit te ontwikkelen.

De op zichzelf neutrale dingen worden vanuit ons gevoel met waarden bekleed. Schenk voldoende aandacht aan het ontwikkelen van de **sensitieve vermogens** bij de leerlingen, leer ze verbonden te zijn en in dialoog te gaan met de dingen.

Besteed ook voldoende aandacht aan het ontwikkelen van het **verbeeldend vermogen**. Terwijl denken de langzame wetenschappelijke paden van analyse en synthese bewandelt, licht verbeelding de sluier op van een rijkdom van mogelijkheden.

Expressie is het vermogen om beelden in juiste vormen uit te drukken. Expressie is nauw verbonden met wil en levenskracht. Het is de laatste stap in de genese van een werk. Evenals verbeel-

ding is het ontwikkelen van het expressieve vermogen een belangrijk aandachtspunt tijdens de vorming.

Constructie (constructieanalyse)

Bij de architectuuranalyse worden massa, ruimte en begrenzing begrepen als door bouwmaterialen geconstrueerde vormen. Daarom bestuderen de leerlingen de materialen en de constructie van een welbepaalde architecturale ruimte ter ondersteuning van het ontwikkelen van voeling met de materie en zin voor het stabiliteitsprincipe van een constructie.

Semantiek

De leerling brengt bij de semantische analyse de vorm en de constructie in verband met het fysische en het symbolisch milieu (sociaal, cultureel, historisch) van de architecturale ruimte.

De leerling wordt geconfronteerd met de relatie tussen vorm en inhoud en met de semantische relaties van causaliteit, structurele gelijkvormigheid en overeenkomst.

4.2 Kunstinitiatie (KV Kunstinitiatie)

Kunstinitiatie bouwt verder op de verworvenheden van de tweede graad Beeldende en architecturale vorming.

Elke methode om kunst te beschouwen kan in vraag gesteld worden en/of weerlegd worden. Bij de initiatie in de wereld van de kunst vertrekt men van de leerling als persoon. De leerling moet zich aangesproken voelen door een beroep te doen op zijn emotioneel vermogen (affectief), op zijn vermogen tot kennen (cognitief) en op zijn gevoeligheid voor zintuiglijke indrukken (sensitief). Via waarneming, zelfwerkzaamheid, reflectie en dialoog worden deze vermogens verder ontwikkeld.

Vertrekkend van de leerplandoelstellingen reikt de leraar de leerling een verscheiden affectief, cognitief en sensitief referentiekader aan. De leerling het eigen beeldend werk, de eigen ideeën en de beeldtaal in zijn omgeving confronteren met en plaatsen in de wereld van kunst, cultuur, kunsttheorie en kunstbeschouwing. Namen, data, algemene historische situering en stellingen zijn relevante hulpmiddelen, maar geen doelen op zich. Het (kunst)historisch kader is een doelstelling voor het vak Kunstgeschiedenis.

Overleg, thematisch/vakoverschrijdend werk en gezamenlijke initiatieven van de leraren vinden geregeld plaats. Via Kunstinitiatie kan men verbanden leggen tussen de algemene vorming en de kunstvakken, kan men een brug slaan tussen “atelier” en “theorie”.

Leestip

De volgorde van de doelen is niet zo dat er een chronologie in zit, of dat er aangegeven wordt dat de bovenste doelen de belangrijkste zijn.

LEERPLANDOELLEN

De leerling

- 1 toont belangstelling voor de kunst en het kunstgebeuren en ontwikkelt de behoefte om met kunst om te gaan.
- 2 hanteert een verscheiden affectief, cognitief en sensitief referentiekader.
- 3 leert het eigen werk, de eigen ideeën en de beeldtaal in de omgeving confronteren met en plaatsen in de wereld van kunst, cultuur, kunsttheorie en kunstbeschouwing.

- 4 neemt waar, ontdekt, analyseert, reflecteert, omschrijft en verwoordt materiële (materialen, middelen en technieken), zintuiglijke en inhoudelijke aspecten van kunstwerken (architectuur, beeldende kunst, dans, muziek, theater ...).
- 5 neemt kennis van en stelt verschillende visies over kunst en beeldende kunst ter discussie: culturele, kunstkritische, kunstfilosofische, individuele, wereldbeschouwelijke ...
- 6 legt het verband tussen verschillende kunstvormen: neemt kennis van geschriften, kenmerken, visies en theorieën, neemt die waar en kan die toelichten, hij kan kunststromingen en -vormen vergelijken.
- 7 participeert aan het kunstgebeuren en uit zijn kunstbeleving.
- 8 verzamelt documentatie, informeert zich over en reflecteert op kunstzinnige thema's uit de actualiteit en de leefomgeving/-wereld.

DIDACTISCHE WENKEN

- Het is van belang dat de leerling over een neerslag beschikt van de aan bod gekomen leerstof. Het werkschrift kan hierbij een dankbaar didactisch hulpmiddel zijn.
- Studiereizen, het bezoeken van musea, tentoonstellingen, manifestaties, beurzen ... en het bijwonen van concerten, lezingen, debatten, dans-, film- en theatervoorstellingen wordt aanbevolen.
- Bij kunstinitiatie komen de leerlingen in contact met kunst en cultuur via bijvoorbeeld een thematische benadering. Het accent ligt vooral op het leren omgaan met, praten over, wegnemen van vooroordelen over en vormen en formuleren van eigen inzichten over kunst en cultuur. Door middel van multimediale technieken, dia's, video-opnames, museum- en galeriebezoeken, het lezen van boeken, kunsttijdschriften, recensies ... krijgen de leerlingen een ruim beeld van wat er zich vandaag in de wereld van de kunst voordoet.
- Kunstinitiatie bestrijkt het volledige domein van de beeldcultuur. Leerlingen participeren via internet, tv, games, publiciteit, videoclip actief en passief aan de hedendaagse beeldcultuur. Kunstinitiatie moet oog hebben voor deze culturele en maatschappelijke realiteit.
- Het klassengesprek maakt ook deel uit van het evaluatieproces:
 - kan de leerling zich een mening vormen, argumenteren, ideeën ontwikkelen en die verdedigen?
 - getuigen de argumenten van inzicht?
 - overstijgen de argumenten de sfeer van de louter persoonlijke appreciatie en kunnen ze gekaderd worden binnen een bredere algemene kunstcontext?
- Kunstinitiatie is ondersteunend voor het atelierwerk en voor de gip.
- Het is interessant om over een goed uitgeruste (analoge of digitale) bibliotheek te beschikken.
- Wisselwerking tussen verschillende ateliers en/of andere vakken is verrijkend. Overleg geregeld met collega's van andere vakken die aanverwante thema's binnen hun vak aan bod brengen. Dit kan bijvoorbeeld met de collega kunstgeschiedenis, maar ook met een collega Nederlands of een andere taal, met de collega filosofie ...
- Het is belangrijk om met deze leerlingen de opdrachten en realisaties uit "architecturale vorming" inhoudelijk en vormelijk uit te diepen en in een ruimer kader te plaatsen.

Voorbeeld als inspiratiebron

Tien mogelijke benaderingen tot het begrijpen van architectuurwerk.

- 1 Volgens het Oosterse (Japanse) principe:
 - Wabi = stille eenzame schoonheid;
 - Sabi = roest, in zijn materie of kleur verwijzend naar het vergankelijke;
 - Chigaidana = de perfectheid van de onregelmatigheid.
- 2 Is er sprake van een allusie of verwijzing naar oude culturen. "De verborgen affiniteit".

- 3 Is het werk naar de geest organisch, anorganisch of meetkundig?
- 4 Is het werk eerder introvert of extravert. Naar binnen toe gericht, naar buiten toe gericht. (vb. Wright)
Is er sprake van ruimte in een ruimte? (bv. Loos)
- 5 Bevat het werk “instulpingen” of uitstulpingen”. (bv. Steiner)
Is het dus convex (uitstulpingen) of concaaf (instulpingen).
Of is het centrifugaal of centripetaal? (bv. Melnikov)
Is het middelpuntvliedend of middelpuntzoekend? (dit laatste is meestal aanwezig bij stedenbouw)
- 6 Toont het zijn materie waaruit het is opgebouwd of wil het die materie verzwijgen (gedematerialiseerd) door schilder of pleisterwerk? (bv. Aalto)
- 7 Bevestigt het werk de omgevende natuur, of wil het werk de omgevende natuur negeren of overstijgen?
(bv. Mies Van De Rohe)
- 8 Tot welk van de 4 archetypes behoort het werk: tent – grot of nest – schelp?
- 9 Is het werk homotopisch? (alle elementen spelen goed op elkaar in zoals bij Wright)
Is het werk heterotopisch? (zijn zeer diverse elementen als toevallig samengevoegd zoals bij Aalto)
- 10 Heeft het werk eerder een affiniteit met het woord “cultuur” of met het woord “beschaving”? (Sprengler)
Cultuur staat voor religie en traditie. (Er is meestal decoratie aanwezig.)
Beschaving: het werk wil vernieuwend zijn, door nieuwe technieken, en zo vooruitlopen op modes.
(meestal geen decoratie aanwezig)

5 Minimale materiële vereisten

Is beschikbaar binnen de school, in de nabijheid van het atelier of in het atelier, of is persoonlijk materiaal van de leerling:

- Eenvoudige tekentafels en werktafels voor maken van maquettes en vormstudies.
- Bergruimte voor maquettes, materialen ...
- Goed verlicht atelier met mogelijkheden om te verduisteren.
- Toegang tot (school)bibliotheek met voldoende basisweken over architectuur.
- Computers met specifieke tekensoftware om leerlingen individueel te laten werken.
- Toegang tot een printer (LAN-netwerk), een scanner.
- Projectiemogelijkheden: toegang tot beeldprojectie, audiovisuele projectie, klankinstallatie, projectie van materiaal uit boeken/tijdschriften, overhead en computer met dataprojector.
- Toegang tot bibliotheek/mediatheek en Internet (informatiebronnen: kunst algemeen, vrije beeldende kunst, beeldende kunst, toegepaste beeldende kunst en architectuur).
- Toegang tot verschillende informatiebronnen met beeldvorming zoals bv. tv, dvd/video, projectie.
- Materiaal en didactisch materiaal om de doelen voor bouwkundig tekenen, wetenschappelijk tekenen, schetsen, maken van maquettes en de presentatie te realiseren.

6 Evalueren

6.1 Evalueren conform de visie op onderwijs

Evaluatie is niet alleen kennisgericht. Het ontwikkelen van leerstrategieën, van algemene en specifieke attitudes en de groei naar **actief leren** krijgen een centrale plaats in het leerproces. Hierbij neemt de leraar naast vakdeskundige de rol op van **mentor**, die de leerling kansen biedt en methodieken aanreikt om voorkennis te gebruiken, om nieuwe elementen te begrijpen en te integreren.

Evaluatie is een onderdeel van de leeractiviteit van leerlingen en vindt bijgevolg niet alleen plaats op het einde van een leerproces of op het einde van een onderwijsperiode. Evaluatie maakt integraal deel uit van het leerproces en is dus geen doel op zich.

Evaluëren is noodzakelijk om **feedback** te geven aan de leerling en de leraar.

- Door rekening te houden met de vaststellingen gemaakt tijdens de evaluatie kan de leerling zijn **leren optimaliseren**.
- De leraar kan uit evaluatiegegevens informatie halen voor **bijsturing** van zijn **didactisch handelen**.

Behalve het bijsturen van het leerproces en/of het onderwijsproces is een evaluatie ook noodzakelijk om andere **toekomstgerichte beslissingen** te ondersteunen zoals oriënteren en delibereren. Wanneer hierbij rekening gehouden wordt met de mogelijkheden van de leerling, dan staat ook hier **de groei van de leerling centraal**.

Evaluatie wordt zo een **continu proces** dat optimaal en motiverend verloopt in **stress- en sanctiearme** omstandigheden.

6.2 Hoe evalueren?

6.2.1 De leerling centraal

Bij evaluatie staat steeds de **groei van de leerling centraal**. De te verwerven kennis, vaardigheden en attitudes worden bepaald door de leerplandoelstellingen.

Uit het voorgaande volgt dat de leraar zich bevraagt over de keuze van de evaluatievormen. Het gaat niet op dat men tijdens de leerfase het **leerproces** benadrukt, maar dat men finaal alleen het **leerproduct** evalueert. De literatuur noemt die samenhang tussen proces- en productevaluatie **assessment**.

Een goede evaluatie moet gespreid zijn in de tijd en moet voldoen aan criteria van doelmatigheid en billijkheid.

- Een **doelmatige evaluatie** moet aan de volgende aspecten beantwoorden: **validiteit, betrouwbaarheid** en **efficiëntie**.
- Men kan spreken van een **billijke evaluatie** indien er sprake is van **objectiviteit, doorzichtigheid en normering**.

Bij assessment nemen de actoren van het **evaluatieproces** een andere plaats in. De meest gebruikte vormen zijn **zelfevaluatie, co-evaluatie** en **peerevaluatie**.

- **Peerevaluatie (leerling-leerling):**
Bij peerevaluatie beoordelen de leerlingen elkaar.
- **Co-evaluatie of collaboratieve evaluatie (leerling-leraar):**
Bij co-evaluatie creëert men een evaluerende dialoog tussen de leraar en de leerling(en).
- **Zelfevaluatie (leerling):**
Hierbij evalueert de leerling zichzelf.

6.2.2 Rapportering

Wanneer we willen ingrijpen op het leerproces is de **rapportering, de duiding en de toelichting** van de evaluatie belangrijk. Indien men zich na een evaluatie enkel beperkt tot het meedelen van cijfers krijgt de leerling weinig adequate feedback. In de rapportering kunnen de sterke en de zwakke punten van de leerling weergegeven worden. Eventuele adviezen voor het verdere leerproces kunnen ook aan bod komen.

7 Leerplanwerking

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer.

Langs diezelfde weg kan u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

Dit leerplan kwam tot stand met de medewerking van:

- Marleen Lippens, VVKSO, 1040 Brussel
- Thierry Biemans, Sint-Lucas Kunstsecundair, Antwerpen
- Philip Cattoir, Sint-Lucas Kunsthumaniora, Schaarbeek
- Stefan De Clippele, Heilig-Grafinstituut, Turnhout
- Gilbert Decouvreur, Kunsthumaniora Sint-Lucas, Gent
- Marc Goddefroy, VISO, Mariakerke
- Gert Renders, H. Pius X-Instituut-Bovenbouw, Antwerpen
- Luc Vandoorne, Technisch Instituut Heilige Familie, Brugge
- Inge Warnants, Kunstschool, Genk
- Lipa Waskar, Sint-Lucas Kunstsecundair, Antwerpen

8 Bibliografie

Boeken

CHING F.D.K., Architecture: form, space and order, Van Nostrand Reinhold New York 1979.

FRANCES R., Psychologie de l'art et de l'esthétique. Presses Universitaires de France 1979.

HEERICH E., Museum Insel Hombroich, Hatje 1996.

HERZOG & DE MEURON, Natural history, Lars Müller Publishers
NEUFERT E. en P., Architects' Data, Blackwell Publishing 2000

SCHULZ C. N., La signification dans l'architecture occidentale. Pierre Mardaga 1977.

TORRES E., Zenithal light, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona 2004.

WATKIN D., De Westerse architectuur, een geschiedenis, Uitgeverij Sun, 1994

Lexicon van de architectuur van de twintigste eeuw, onder redactie van Vittorio Lampugnani, uitgeverij Sun, 2006

Vaktijdschriften

- A+
- Detail
- Domus
- El Croquis
- Review

Websites

- danda.be (portaalsite)
- www.autodesk.nl
- www.vectorworks.be
- www.architectuurfonds.nl
- www.architectuur.org
- www.greatbuildings.com
- www.vlaamsearchitectuur.be/architectuur
- www.arcam.nl
- www.arcspace.com/architects
- www.bouwenwonen.net